

Läroarutbildningen
Examensarbete
Våren 2005

Möjligheter med film/tv-program i undervisningen för grundskolans år 0 till 9

Handledare:

Bertil Rosenberg

Författare:

**Martina Winqvist
Linda Nilsson**

Möjligheter med film/tv-program i undervisningen för grundskolans år 0 till 9

Abstract

Denna uppsats syfte är att undersöka hur lärare använder film/tv-program i sin undervisning. I litteraturgenomgången framställs forskares syn på hur lärare bör/ska använda film/tv-program i undervisningen. De som själva är lärare använder sig regelbundet av film/tv-program i sin undervisning och denna användning studeras. Uppsatsen berör också upphovsrätten och ger en kort sammanfattning av vad lagen säger om användning av film/tv-program i skolan. Uppsatsens empiriska del utgår från en enkätundersökning bland yrkesverksamma lärare. En del av frågorna är öppna och ger lärarna möjlighet att utveckla sina svar. Där framkommer det att lärarna var positiva till att använda film/tv-program i sin undervisning och ser det som ett komplement. Uppsatsen vill också inspirera till diskussioner mellan forskare och lärare om möjligheterna med användandet av film/tv-program i undervisningen.

Ämnesord: film/tv-program i undervisningssyfte, lärarperspektiv, upphovsrätt

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
1. BAKGRUND OCH SYFTE	5
1.1 VAL AV ÄMNE	5
1.2 FÖRKLARINGAR AV ORD	5
1.3 KÄLLKRITIK	6
1.4 FRÅGESTÄLLNINGAR	6
2. LITTERATURGENOMGÅNG	7
2.1 HISTORIK	7
2.2 LÄRARENS FÖRHÅLLNING TILL FILM/TV-PROGRAM I VARDAGEN	8
2.3 LÄRAREN I SKOLAN	9
2.4 DÄRFÖR BÖR LÄRARE ANVÄNDA FILM/TV-PROGRAM I UNDERVISNINGEN	12
2.5 ÅSIKTER OM FILM OCH TV-PROGRAM	13
2.6 MOTSÄTTNINGAR MELLAN SKOLA OCH MEDIA	14
2.7 FRAMTIDSVISIONER	15
2.8 DISKUSSION AV LITTERATUREN	15
3. SKOLMATERIAL, UTBUDE OCH LAGSTIFTNING	18
3.1 AV-MEDIA	18
3.2 UR – SVERIGES UTBILDNINGSRADIO	18
3.3 SLI – SVENSKA LÄROMEDEL PÅ INTERNET	19
3.4 SKOLBIO	19
3.5 UPPHOVSRÄTT	20
4. METOD OCH ETISKA ÖVERVÄGANDEN	22
4.1 GENOMFÖRANDE OCH BEARBETNING	22
5. EMPIRISK DEL – ENKÄTUNDERSÖKNING	24
5.1 VAD HAR DU FÖR INSTÄLLNING TILL ATT ANVÄNDA FILM/TV-PROGRAM I UNDERVISNINGEN?	24
5.1.1 Analys av fråga nr. 1	25
5.2 HUR OFTA ANVÄNDER DU FILM/TV-PROGRAM I UNDERVISNINGEN?	25
5.2.1 Analys av fråga nr. 2	25
5.3 VILKEN TYP AV FILM/TV-PROGRAM ANVÄNDER DU? GE EXEMPEL	26
5.3.1 Analys av fråga nr. 3	27
5.4 VARIFRÅN HÄMTAR DU DET DU ANVÄNDER T.EX. FRÅN AV-MEDIA, URS KATALOG M.M?	27
5.4.1 Analys av fråga nr. 4	28

5.5 SER DU NÅGRA POSITIVA EFFEKTER AV ATT ANVÄNDA DIG AV FILM/TV-PROGRAM I UNDERVISNINGEN? I SÅ FALL VILKA?.....	28
5.5.1 <i>Analys av fråga nr. 5</i>	29
5.6 SER DU NÅGRA NEGATIVA EFFEKTER AV ATT ANVÄNDA DIG AV FILM/TV-PROGRAM I UNDERVISNINGEN? I SÅ FALL VILKA?.....	29
5.6.1 <i>Analys av fråga nr. 6</i>	30
5.7 I VILKA SKOLÄMNEN ANVÄNDER DU DIG AV FILM/TV-PROGRAM?.....	31
5.7.1 <i>Analys av fråga nr. 7</i>	32
5.8 HAR DU MÄRKT ATT ELEVERNA LÄTTARE TAGIT TILL SIG KUNSKAP GENOM ATT TITTA PÅ FILM/TV-PROGRAM? GE EXEMPEL.....	33
5.8.1 <i>Analys av fråga nr. 8</i>	33
5.9 HUR LÄNGE HAR DU ARBETAT SOM LÄRARE?	34
6. SLUTSATS	35
7. DISKUSSION	36
8. SAMMANFATTNING	38
REFERENSER	40
ARTIKLAR	42
<i>Otryckt material</i>	42
INTERNETADRESSER.....	43
BILAGA 1	
BILAGA 2	

1. Bakgrund och syfte

Samhället blir mer och mer influerat av alla former av medier. Både barn och vuxna blir påverkade, oavsett om vi vill det eller ej. Barns TV-tittande debatteras ofta. Då framhålls ofta TV-tittande i negativ dager och allmänt syns endast TV-tittandets negativa inverkan på barn. Eftersom barn dras till tv-program, måste tv-program ha något som fångar barns intresse. Barnen skulle aldrig sitta kvar om programmet var tråkigt. Som blivande lärare vill vi därför se hur lärare kan använda sig av film/tv-program i undervisningen. Vi vill även undersöka om film/tv-program kan vara en tillgång i undervisningen och inte bara ses som ren underhållning. Ute på våra praktikplatser har vi sett att elever så gott som alltid blir glada och förväntansfulla när en TV-apparat rullas in i klassrummet. Vi vill därför undersöka hur lärarna ute på fältet använder sig av film/tv-program, samt om de har sett några positiva effekter vid inläring med hjälp av film/tv-program.

Syftet med detta examensarbete är att undersöka hur man kan använda film/tv-program i undervisningen som en pedagogisk resurs, utifrån ett lärarperspektiv.

1.1 Val av ämne

I andra examensarbeten, utförda på högskolan i Kristianstad i närliggande ämnen, undersöker författarna förhållandet mellan barn och TV-tittande på fritiden. De har utgått från hur TV-tittande påverkar barns beteende. Vi ville hitta en ny infallsvinkel och valde att utgå från *lärarens perspektiv*. Hur kan film/tv-program användas som ett pedagogiskt redskap i undervisningen? Det har varit svårt att hitta litteratur som behandlar detta område, eftersom det mesta som finns skrivet handlar om hur barns beteende påverkas av TV-tittande. Enligt boken, *Medieresor om medier för pedagoger* (2004) finns det idag mycket forskning kring ungdomars användning av film/tv-program, men däremot lite om hur film/tv-program kan användas i skolan.

1.2 Förklaringar av ord

Vi kommer genomgående att skriva film/tv-program. Med detta menar vi både direktsända och inspelade program och filmer. Under denna definition ingår även video-program. Med ordet elev avser vi barn som befinner sig i skolan. När vi skriver ordet barn är det i en mer

allmän betydelse. När vi skriver ordet använda, syftar vi på att eleverna arbetar med och diskuterar filmen/tv-programmet. Vi använder därför inte ordet visa. För oss betyder det att eleven enbart tittar på filmen/tv-programmet, utan för- och/eller efterarbete.

1.3 Källkritik

Dagligen möts vi av information från olika håll. Denna information kan vara mer eller mindre seriös och vi har mer förtroende för vissa källor än för andra. Det är viktigt att kritiskt granska sina källor, något som även elever måste lära sig att behärska. Vi har försökt att granska de källor som vi har använt. Vi är medvetna om att en av böckerna som vi använder i examensarbetet är från 1980-talet och två böcker är från början av 1990-talet, vilket kanske kan anses vara gammalt. Vi har ändå valt att ta med dem, eftersom vi anser att informationen fortfarande är relevant. Resten av böckerna är från 90-talet och framåt. De flesta av författarna har forskat inom området rörliga bilder. Dessa källor anser vi ha hög trovärdighet, då vetenskapliga rapporter kritiserar och bedöms på en hög nivå. Den senast tryckta boken, *Medieresor om medier för pedagoger*, är dock från år 2004. Vi anser att även artiklarna är tillförlitliga, eftersom de intervjuade personerna är väl bevandrade inom området. De Internetadresser som vi har använt är publicerade av offentliga myndigheter eller av Skolverket rekommenderade hemsidor.

1.4 Frågeställningar

För att kunna nå vårt syfte har vi undersökt vilken inställning lärare har till att använda sig av film/tv-program i undervisningen. Vilken typ av program använder de, samt i vilka skolämnen? Hur ofta använder lärarna film/tv-program i undervisningen? Var hämtar de sitt material ifrån? Kan lärarna se några positiva, respektive negativa effekter av att använda sig av film/tv-program? Vi ville se om lärarna kunde märka om eleverna fått bättre kunskaper, genom att se på film/tv-program.

2. Litteraturgenomgång

2.1 Historik

Enligt Agneta Danielsson har medieområdet utvecklats snabbt under de senaste 100 åren. De rörliga bilderna har fått störst fokus. Idag har gränserna mellan olika medier blivit allt vagare. Via Internet kan konsumenten idag se ett stort utbud av t.ex. nyheter, musik och film/tv-program. Tidvis har diskussionerna gått höga om TV:s skadeverkningar på framförallt barn och ungdomar. Ofta är det den yngre generationen som går i spetsen för de nya medierna. Dessutom vill man inte att det nya ska slå ut det gamla. Man ansåg att boken skulle bli utkonkurrerad, men så har ännu ej blivit fallet. Böcker är fortfarande oerhört populära både som kunskapskälla och som avkoppling (Danielsson, 1997). I det följande kommer en kort historisk resumé över de viktigaste händelserna i film och TV:s utveckling att ges. Detta för att ge läsaren en tillbakablick på mediets utveckling.

Danielsson skriver vidare att de första rörliga bilderna visades i Paris år 1895. År 1896 gjordes den första filmvisningen i Sverige i Malmö. Som första land i världen införde Sverige år 1911 statlig filmcensur. År 1927 hade ljudfilmen sitt genombrott. År 1956 kom den första reguljära TV-sändningen. Två år senare sändes Sigges Cirkus som riktades till barn. År 1969 tillkom ytterligare en TV-kanal. TV1 stod för det kulturella utbudet, medan TV2 inriktade sig mot nöjes- och barnprogram. På TV2 ville man visa vanliga barn och ge dem en röst. Året efter kom färg-TV-sändningarna igång. I början av 1980-talet introducerades kabel-TV och därmed ökade TV-utbudet. År 1987 startade reklamfinansierade TV3 sina sändningar via satellit. Fem år senare startade reklamfinansierade TV4 att sända via marknätet. Därefter har utbudet bara ökat (a.a.). Videobandspelaren kom år 1950 i USA och var då avsedd för professionellt bruk. I Sverige blev det vanligt med video i privathushåll under 1980-talet (Nationalencyklopedin, 2000).

Jonas Wall menar att TV:n blev mer vanlig på 1960-talet, då blev den också en ny samlingsplats för familjen. Många ansåg att TV:n skulle revolutionera skolan i vårt samhälle. Duktiga lärare kunde föra ut kunskap via TV:n till folk i allmänhet. Alla skulle få någon form av bildning. Några var emellertid oroliga för att lärarna skulle kunna ersättas med självinstruerande program, men så har ännu inte blivit fallet (Wall, 1990). Idag kan man tack

vare Internet läsa en del kurser på distans med lärarhandledning.

Elisabet Edlund menar att allt nytt möts av skepsis och i synnerhet om det har något att göra med populärkulturen. Även teatern och romanen möttes av kritik när de kom. Teatern ansågs vara omoralisk och romanen ansågs förödande för intellektet, särskilt för kvinnor (Edlund, 1986). Per Olov Svedner menar att man bör undvika den panik som brukar uppstå när ett nytt medium tas i bruk. Ofta får man höra om mediets farlighet. Svedner menar även att det viktiga är att se vilka nya möjligheter som mediet ger (Svedner, 1999).

På SVT:s hemsida kan man läsa om digitala sändningar. Redan år 1996 beslutade riksdagen att alla framtida tv-sändningar ska vara digitala. År 2003 togs ett beslut om att hela Sverige ska vara digitaliserat den 1 februari 2008. Skåne är det landskap som sist får digitala sändningar. Fördelarna med digital-TV är ökad kvalitet på ljud och bild. Vi får också tillgång till fler kanaler (<http://svt.se>). Vi går vidare och tittar på hur forskare ser på hur lärare bör/ska förhålla sig till film/tv-program i vardagen.

2.2 Lärarens förhållning till film/tv-program i vardagen

Margareta Rönnberg hävdar i sin bok, *TV är bra för barn* (1997) att det är viktigt att vuxna hänger med i det som visas för barn och ungdomar på TV. Då kan man bättre förstå barnens reaktioner, kommentarer och lekar. Lärare får därmed en inblick i elevernas liv utanför skolan. Rönnberg menar att många lärare inte vet vad deras elever ser för tv-program, men ändå tycker de allmänt att eleverna borde titta mindre på TV. Rönnberg menar också att diskussioner kring film/tv-program måste avdramatiseras och man ska inte automatiskt utgå från att det är farligt, eftersom ingen forskning ännu påvisat detta (Rönnberg, 1997).

Caroline Liberg menar att det är viktigt att eleverna får ta med sig sina kulturella upplevelser till skolan. Det eleverna t.ex. ser i dataspel och på film kan de använda som inspirationskälla till eget skrivande och läsande (Bjar & Liberg, 2003). Klas Viklund har intervjuat Birgitta Qvarsell. Även Qvarsell menar att barn ofta vill skriva om saker de sett och hört på TV. Fast sakerna ligger långt ifrån dem själva, har barnen massmedieerfarenheter av dem. Qvarsell menar också att man ska utgå från elevernas intressen och de erfarenheter de har (Viklund, 1993). Detta är något som även Gunilla Ladberg håller med om. Hon menar att eleven känner sig säkrare och får bättre självförtroende, om hon känner igen sig i det man talar om (Ladberg,

2000). Maria Lannvik Duregård har intervjuat Gunnar Lönnberg. Lönnberg hävdar att elever kan vara lite reserverade för litteratur, men inte för film. Det är något som alla kan. ”Genom att samtala om film förstår man världen och sig själv. Det är lätt att fråga: hur skulle du ha gjort? Plötsligt kan man vara hur personlig som helst” (Lannvik Duregård, 2004, s. 26). Det kan vara lättare att prata utifrån en rollfigur, än utifrån sig själv (a.a.). Nu går vi över till att titta på forskarnas syn på läraren i skolan.

2.3 Läraren i skolan

I boken, *Medieresor om medier för pedagoger*, fångade intervjun med Thomas Koppfeldt vårt intresse (Olson & Boreson, 2004). Han berättar där om sin inställning till kunskap genom medier. Koppfeldt anser att man kan använda allt runt omkring i sin omgivning. Exempelvis kan en reklampelare du sett på väg till jobbet eller morgonnyheterna ge dig diskussionsunderlag för dagens lektioner. Då har man ständigt nytt material att diskutera kring. Koppfeldt menar att en lärare kan bli mer levande och intressant om hon använder sig av olika medier för att komma i dialog med sina elever och kollegor. Han anser att alla lärare behöver lära sig hur man kan samtala kring bild, text och ljud. Han menar också att de flesta lärare egentligen har kunskaperna, men inte vet hur de ska omsätta dem i praktiken. Koppfeldt hävdar att det är konstigt att lärare är skeptiska mot användning av medier, eftersom de redan använder böcker, texter och bilder. Det handlar egentligen om att bli medveten om vad de texter och bilder som finns i läroböckerna, egentligen har för funktion. Han tycker att ett bra exempel är att det är långt ifrån säkert att en bok är det bästa läromedlet för att förstå t.ex. kemi. En rörlig sekvens av molekylen visar exempelvis bättre än en teckning hur den fungerar och ser ut. Han menar att vi ser på kunskap och hur kunskap ska erövrats på ett visst sätt. Koppfeldt menar alltså att film/tv-program traditionellt sett har en låg status bland lärare. Det tycks handla om en slags blockering, en känsla av att film/tv-program inte skulle ha något med kunskap och lärande att göra. Idag förknippar människor i allmänhet fortfarande användandet av bilder med underhållning och inte något vi kan använda oss av i utbildningssyfte (Olson & Boreson, 2004).

Roger Säljö menar att tekniken gör det möjligt att visualisera och göra det som är osynligt tillgängligt för ögat. Säljö hävdar också att multimediala upplevelser mobiliserar fler sinnen än vad en text kan göra, vilket kan ge eleverna en helhetsbild. Vidare menar Säljö att lärande inte låter sig byggas in i teknik och påståendet om tekniken som frälsare eller undergång har

inte slagit in (Säljö, 2000). Detta är något som även Qvarsell håller med om:

Läroboken framstår som en samling fakta som inte kan ifrågasättas. Den lär inte barnen värdera och kritisk granska innehåll i text och bilder. Därför är det bättre att utgå från tidningar, tidskrifter och TV. Genom att använda flera källor kan man diskutera en händelse ur olika perspektiv (Viklund, 1993, s. 34).

Lannvik Duregård har även intervjuat Kristina Hansson. Hansson menar att om man vill att eleverna ska visa respekt måste man visa dem respekt. Ett sätt är att inte nonchalera elevernas medievanor. Lärare bör undervisa med film/tv-program och inte mot dem. Hansson menar också att medier skapar ett lustfyllt förhållande till skolan (Lannvik Duregård, 2004).

”Lärarna säger: ’Du vet, eleverna vill aldrig sluta’ när de börjat med media. Det är likadant med lärarna” (a.a., s. 27). Lannvik Duregård har också intervjuat Rönnberg. Även Rönnberg hävdar att man inte ska isolera medierna från skolan. Om läraren tar in film/tv-program i klassrummet ger läraren eleverna möjlighet att höra andras åsikter, vilket leder till att eleverna börjar reflektera. Historier berättas än idag, men via en annan teknik. Förr berättades historierna muntligt, sedan skrevs de ner och idag ser vi dem på film. Rönnberg anser att ”Expedition Robinson” är bättre än nyheterna, eftersom programmet har satt igång en moralisk diskussion om vad som är rätt och viktigt i samhället (Lannvik Duregård, 2004). Qvarsell anser också att man bör samtala med eleverna om film/tv-program, eftersom eleverna har sett mycket och kan mycket (Viklund, 1993). Rönnberg frågar sig varför många tror att barnet påverkas mer av tre timmars TV-tittande än av de resterande timmarna på dygnet (Rönnberg, 2004).

Jan-Erik Nordlund hävdar följande:

Det är således inte riktigt att hävda att det alltid (Nordlunds markering) är mindre mentalt krävande att se på TV jämfört med att läsa en text. Det beror framförallt på om man är bekant med mediets uttryckssätt eller ej. I skolans värld har man av hävd varit mer förtrogen med textens uttryckssätt än med bildens. Möjligen håller detta förhållande nu sakta men säkert på att förändras (Nordlund, 1996, s. 110).

Nordlund menar även att de tecken och koder som används i TV ofta är realistiska och verklighetstroga och kan därmed vara lättare att förstå än innehållet i texter. Texterna är ofta uppbyggda av symboliska tecken och koder. Dessa koder kan vara svårare för eleverna att förstå om de inte är vana vid koderna sedan tidigare (a.a.). I en artikel, ”Det finns en filmsnutt

för varje lektion” presenteras en lärare, Lönnberg, som ofta använder sig av film/tv-program i sin undervisning. Han hävdar att han använder en filmsnutt varje dag. Lönnberg anser att det finns en filmsnutt för varje lektion. Lönnberg tycker också att man med fördel kan använda film i språkämnen som svenska, engelska och tyska. Då tränas både läs- och hörförståelsen (Lannvik Duregård 2004). Ladberg menar att människor är olika och alla har ”sin” inlärningsstil. Alla människor lär genom sina sinnen, men det är olika vilket sinne man föredrar att använda då man lär sig något nytt. Synen, det visuella, är ett av våra starkaste sinnen. Bilder och/eller texter har en stor betydelse för dessa människor. De som har läs- och skrivsvårigheter har ofta utvecklat en god förmåga att lyssna, de är auditiva. Dessa människor lyssnar, talar och diskuterar gärna när de ska lära sig något. Film/tv-program skulle kunna gynna båda ”grupperna” (Ladberg, 2000).

Anita Werner menar att i skolan är böcker och läsning ett starkt och väl ansett inlärningsverktyg, till skillnad från film/tv-program. Barn får tidigt lära sig, att läsa böcker är mer seriöst och nyttigt, än att titta på film/tv-program. Vidare anser Werner att tv-program med bilder, ljud och text kan vara till stor hjälp, för individer som ska lära sig något som de inte har några tidigare erfarenheter av. Werner anser att film/tv-program är värdefulla redskap i undervisningen (Werner, 1996). I boken *Skolan och de kulturella förändringarna* nämner författarna att skolan är mer öppen för privata initiativ, eftersom läraren idag själv får välja hur man vill uppnå målen i kursplanen. Detta gör att läraren har större valfrihet att utforma undervisningen och använda vilka verktyg hon vill (Andersson med flera, 1999). Målstyrningens införande i Lpo 94 ger lärare ett större utrymme att själva utforma innehållet för att nå målen.

Svedner menar att det är lika viktigt att se och diskutera film som det är att läsa och diskutera litteratur. Det som skiljer är att filmen är ett bildmedium, som har en mer direkt emotionell genomslagskraft och är ett lättillgängligt sätt att ta till sig information på.

På samma sätt som när det gäller litteratur kan filmen integreras eller behandlas separat. Integreringen kan innebära att den förs in i ett tema eller att den används som sidobelysning till en litterär text. Man kan också jämföra litteratur och film genom att se en film som bygger på en bok eller en novell (Svedner, 1999, s. 69).

Olga Dysthe hävdar att det finns likheter mellan en skolklass och ett tv-program som har publik. I klassrummet är eleverna publik och läraren programledare. ”Programledaren” för en

dialog med ”publiken”. Den här formen känner eleverna igen sig i. Dysthe menar att detta är en bra modell där eleverna kan presentera och redovisa sitt material på, enskilt eller i grupp. Då är det eleverna som är ”programledare” och läraren får ta ett steg tillbaka (Dysthe, 1996). Liberg skriver i boken, *Barn utvecklar sitt språk*, att man fördjupar sin kunskap om man använder flera sinnen (Bjar & Liberg, 2003). Efter att ha tittat på hur lärare bör/ska förhålla sig till film/tv-program i och utanför skolan, går vi in på varför lärare bör använda film/tv-program i undervisningen.

2.4 Därför bör lärare använda film/tv-program i undervisningen

Koppfeldt menar att eleverna attraheras av film/tv-programs lockande dimensioner så som ljudet, färgerna och upplevelserna. Eleverna uppskattar många olika genrer, men eleverna har svårt att analysera vad de ser. Här har lärare en skyldighet att hjälpa eleverna att kunna granska information på ett kritiskt sätt. Koppfeldt menar även att genom att använda sig av mediernas olika uttryck kan eleven få ökad kunskap och förståelse. Tanken med detta är att främja demokrati och yttrandefrihet genom att fler människor kan hantera medieuttrycken (Olson & Boreson, 2004). Enligt Kristin Olson och Cecilia Boreson spelar medier och yttrandefrihet en central roll i demokratin. De bidrar inte bara med information utan också med attityder till oss själva och andra. Även om någon inte vill ta del av några film/tv-program blir hon påverkad och får nya insikter. Detta sker t.ex. på arbetet, i fikarummet, genom samtal och genom att röra sig i offentliga miljöer (a.a.). Qvarsell tycker att skolan ska fostra elever till demokratiska medborgare och ge eleverna de verktyg de behöver. Det krävs att eleverna skall kunna tänka, reflektera och kommunicera självständigt. Eftersom film/tv-program är en av de dominerande kommunikationsformerna idag är rörliga bilder något som alla, oavsett ålder, behöver kunna tolka. ”Att lära barnen hantera och ifrågasätta våra medier tillhör en av de viktigaste uppgifterna för skolan” (Viklund, 1993, s. 35).

I *Skolverkets kursplan* står det att vi får vår kunskap via vårt språk. Det består inte bara av muntlig och skriftlig kommunikation, utan även av bilder. Människor är vana att kommunicera med hjälp av bilder. Med detta uttryckssätt värnar vi om yttrandefrihet och demokrati i skolan. Det är också viktigt att eleverna får en grund att stå på. Om eleverna själva får använda sig av film/tv-program i undervisningen lär de sig att, allt som visas inte alltid är hela sanningen. De får lära sig att kritiskt granska film/tv-program, innan de blir vuxna och ”ska kunna” hantera medieflödet. Film/tv-program som visas, vinklas både av den

som producerat programmet och därefter av den som visar det. I *Skolverkets kursplan för svenska*, framgår det att eleven "[...] – utvecklar förmåga att utnyttja olika möjligheter för att hämta information, tillägnar sig kunskap om mediernas språk och funktion samt utvecklar sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap" (s.97).

I *Skolverkets kursplan för svenska*, står det vidare att: "Skönlitteratur, film och teater ger möjligheter till empati och förståelse för andra och för det som är annorlunda och för omprövning av värderingar och attityder" (s.99). I kursplanen hävdas det vidare att film/tv-program kan visa människor från andra kulturer och elever kan därigenom få insikt i varför människor från andra länder beter sig som de gör. Eleverna kan även få en ökad tolerans mot oliktankande, om man skapar en förståelse för att saker kan uppfattas på olika sätt av olika människor. Det kan bl.a. bero på kön, klass och etnisk tillhörighet (a.a.).

2.5 Åsikter om film och tv-program

TV utmanar onekligen det vuxna informationsmonopolet, men barn blir inte mindre barn för det. Oavsett om de har TV eller ej, kommer barn även fortsättningsvis att vara omognare, svagare, räddare, okunnigare, mindre erfarna och framför allt maktlösare än vuxna. Barn kommer att tolka även vuxenprogram, men särskilt barn-TV, utifrån sina specifika barnerfarenheter, önskningsar och behov (Rönnerberg, 1997, s. 11).

Rönnerberg anser att barn alltid har tjuvlyssnat på vuxenvärlden, men i och med TV:n har det blivit lättare för barn att se en generell bild av vuxenvärlden. Denna bild kan de diskutera med sina kompisar och föräldrar. De blir mer delaktiga i "vuxenvärlden". Barn kommer kanske tidigare närmare sina föräldrar idag än vad de gjorde förr (a.a., 1997).

Edlund arbetar på Svenska Filminstitutet och har på uppdrag av Skolöverstyrelsen och statens kulturråd sammanställt boken, *Skolan och de rörliga bilderna*. Under årens lopp har det framkommit olika åsikter om hur film/tv-program påverkar barn. I boken återfinns olika åsikter, för och emot barns tv-tittande. Där vill Edlund visa att det finns två olika sidor av hur man vill se på det. I boken står det att barn blir passiva och aggressiva av att titta på tv-program. Barn hindras att vara tillsammans med andra barn och tv-program ersätter deras fantasi. Barnens hjärna utvecklas inte och därigenom får de lässvårigheter. Barn får fördomar genom film/tv-program. Edlund menar att film/tv-program även kan vara positivt. I boken står

det att barn får idéer och aktiveras av tv-program. Barn tränar språkutvecklingen genom att se på tv-program. Barn får förståelse för människor som lever på ett annat sätt än vårt. TV-program stimulerar fantasin. TV-program lär barnen ett nytt sätt att leka. Aggressiva lekar har alltid funnits. TV-program ger gemensamma upplevelser (Edlund, 1986). Svedner anser också att film/tv-program kan vara aktiverande när det gäller barns lekar och språkutveckling (Svedner, 1999).

Barnets egna begränsningar i tänkande och erfarenheter utgör i andra fall ett gott skydd. Bara för att ett stort antal 6-åringar regelbundet har följt ”Skilda världar” och ”Tre kronor”, ska vi vuxna inte inbilla oss att de har sett samma innehåll som vi. Barnen väljer nämligen ut och tolkar vad de ser så att det för dem blir begripligt, uthärdligt och givande (Rönneberg, 1997, s. 12).

2.6 Motsättningar mellan skola och media

Redan 1984 gjorde den amerikanske forskaren Donald P. Ely en undersökning om motsättningen mellan massmedia och skola. Detta beskriver Jonas Wall i sin bok *Massmediekunskap – något för skolan?* Där låter han media representeras av en snäll och förstående mamma. Skolan får representeras av en sträng och kravställande pappa. ”Pappa Skola” ses av eleverna som jobbig, medan ”mamma Media” inte ställer några krav.

I sitt umgänge med pappa Skola och mamma Media tvingas den unge växla mellan två världar. Skolans värld är i vissa avseenden stängd mot yttrevärlden. Den omvärld som antyds i skolan är i stället till viss del redan förbisprungen. En del av det som presenteras är inte längre aktuellt. Trots det säger pappa Skola att det är viktigt och att det ska nötas in, även då man inte förstår varför. Hos mamma Media förefaller det spännande och aktuella att finnas eftersom hon är duktig på att knyta an till sådant som intresserar de unga. Här är det ofta lättsamt och roligt och ibland får man impulser till att göra saker. Pappa Skola däremot bryr sig mindre om att knyta an till vad den unge är intresserad av utan förväntar sig helt enkelt att den unge ska begripa att det pappa Skola har att erbjuda är viktigt (Wall, 1990, s. 4-5).

Wall menar även att om samma saker tas upp i både skolan och i media blir svaren ofta olika. Detta för att en sak kan visas på många olika sätt och från många synvinklar. Det skapar förvirring hos de unga när de ska förstå sin omgivning, eftersom de ännu inte har förvärvat kunskapen till kritisk granskning (a.a.). Vi avslutar med att göra en blick in i framtiden.

2.7 Framtidsvisioner

Qvarsell anar att en förändring är på gång då det gäller samspelet mellan barn och vuxna. Förr kände vuxna sig hotade av att barnen hade större tekniska kunskaper än de själva. Då var det lätt för den vuxne att känna sig gammal och omodern. Idag ser vi att de vuxna har börjat acceptera det moderna samhället och den tekniska utvecklingen (Viklund, 1993). I *Skolverkets kursplan* för ämnet bild står det att:

Bilden har en växande betydelse i informationssamhället. Dagens bild- och mediesamhälle präglas i hög grad av den globala bildkulturen. Bilden har en framträdande plats i kommersiella sammanhang och spelar en viktig roll i opinionsbildningen. Populärkulturen rymmer den styrande och dominerande bildkategorin i barn och ungas liv och har en medskapande roll i deras konstruktion av identitet, kunskap och kultur (s.9).

Rönberg menar att när man allmänt pratar om populärfilm tänker man inte spontant på skolan, utan något som tillhör fritiden. För att inte öka avståndet mellan skola och fritid bör man som lärare inte hålla film/tv-program utanför undervisningen. Populärfilm brukar fascinera människor i alla åldrar. Därför bör man knyta an till filmer/tv-program även i undervisningen, så att eleverna känner igen sig. Lärandet i skolan bör med fördel baseras på den lust och valfrihet som film/tv-program kan erbjuda (Rönberg, 1997).

Rönberg menar vidare att lärare ibland vill att eleverna ska sätta sig in i vad som är verkligt och vad som är fiktion. En väg kan vara att närma sig den del av elevernas liv som färgas av fiktion. Det kan t.ex. vara genom dataspel och filmer. Där förekommer det ofta överkliga situationer, som inte hade kunnat inträffa i verkligheten. Läraren kan diskutera med eleverna om vad som kan hända i verkligheten och vad som bara är fiktion. Läraren kan t.ex. fråga eleverna hur de tror att man gör dessa fiktiva scener. Det fiktiva görs oftast i datorn. Det är dock viktigt att komma ihåg att all spelfilm är skådespeleri och därmed fiktiv, även om det bygger på verkliga händelser (a.a.). Till sist diskuterar vi den litteratur som vi har använt.

2.8 Diskussion av litteraturen

I litteraturen framgår det att samtliga författare vill ha mer film/tv-program i undervisningen. Koppfeldt menar att man alltid har färskt material till sin undervisning om man använder sig av media. Fler källor ger fler perspektiv på samma sak. Det ger en helhetsbild. Koppfeldt menar att en lärare upplevs av eleverna som mer intresserad. Eleverna ser att läraren försöker

att hänga med. Lärarna har också lättare att kommunicera med sina elever, om lärarna visar att de förstår och respekterar hur eleverna tänker. Detta gör att läraren kommer närmare sina elever. Hansson håller med om att man måste respektera de ungas medievänor. Rönnberg anser att man inte ska stänga ute medierna från skolan. Qvarsell menar att eleverna känner igen sig eftersom de är vana vid film/tv-program. Elever har en stor förförståelse som läraren kan spinna vidare på. Rönnberg anser också att man ska hänga med i utbudet av det som visas på TV, för att förstå vad eleverna pratar om. Rönnberg menar att det är samma berättelser som berättas nu som förr, men på ett nytt sätt idag. Det kan också vara ett sätt att föra kulturarvet vidare. I skolan anser Lönnberg att det finns en filmsnutt för varje lektion. Efter att ha läst enkätsvaren förstår vi att lärarna hade svårt för att hitta dessa filmsnuttar. Lönnberg menar att alla elever kan hänga med om läraren använder en film, oavsett om de kan läsa eller ej. Om man läser kursplanen för svenska står det att eleven skall vara bekant med mediet film. Det är ett mål som eleven skall ha uppnått i slutet av årskurs nio. Detta gäller även för de rörliga bilderna i ämnet bild. Vi tycker att det är märkligt att film inte finns med som mål tidigare. Vi anser att elever redan i årskurs fem kan ta del av film. De kan göra enkla reflektioner och diskutera innehållet i filmer.

Enligt Werner har böcker en stark tradition bakom sig att vara förknippade med kunskap. Det är något som film/tv-program saknar. Oftast ses film/tv-program som nöje och avkoppling. Böcker har en lång historisk tid bakom sig i jämförelse med film och TV. Kommer dessa åsikter att ändras i framtiden? Vi vet egentligen ingenting om framtiden, men man kan alltid spekulera i hur den kommer att se ut. Kommer vi att använda oss mer av film/tv-program än vad vi gör idag? Kommer det att bli ännu lättare att ha tillgång till material att använda? När kommer varje klassrum att ha sin egen TV och videoapparat/DVD-spelare?

Werner anser att TV och video är värdefulla redskap i undervisningen. Film/tv-program kombinerar ljud och bild på ett lockande sätt. I Walls bok, *Massmediekunskap – något för skolan?*, skrivs det om den ”stränga” pappan och den ”mjuka” mamman. Pappan fick representera skolans värld och mamman fick representera mediernas kravlösa värld. Vi vill förtydliga att detta endast är författarens tolkning. Dessa roller kan säkert finnas hos båda könen. Rönnberg anser att barn alltid kommer att vara barn, även om de har tillgång till information från olika medier. Barnen tolkar informationen så att den blir begriplig för dem.

Film/tv-program i undervisningssammanhang har funnits länge, men fortfarande är det inte

helt accepterat som en källa till kunskap. När man pratar om film/tv-tittande tänker man främst på en stillasittande aktivitet. Vi tycker att detta även gäller ”vanlig” undervisning, där läraren förväntar sig att eleverna sitter stilla på sin plats. De sitter lika mycket stilla om de tittar på film/tv-program eller om läraren står och pratar.

3. Skolmaterial, utbud och lagstiftning

Vårt syfte är att se hur man kan använda film/tv-program i undervisningen som en pedagogisk resurs, utifrån ett lärarperspektiv. Vi valde därför att titta närmare på vilka olika sätt som lärare kan få tag i film/tv-program. AV-media är den största aktören som förser lärare med film/tv-program. Därför nämner vi kortfattat hur AV-media fungerar. UR är störst när det gäller att producera nya pedagogiska program. SLI och skolbio är andra sätt att få tillgång till material. Upphovsrätten tas upp eftersom den styr hur lärare får använda film/tv-program i undervisningen.

3.1 AV-media

AV-media har ett stort utbud av audiovisuella läromedel i de mest skiftande ämnen. De tillhandahåller t.ex. hela URs utbud av radio- och tv-program. De har även många andra videofilmer som de köper in i samråd med lärare och andra utbildningsanordnare. Detta för att garantera en pedagogisk kvalitet och en bredd i utbudet. De lånar bara ut material som man har laglig rätt att använda i utbildningssammanhang. AV-media kan inte bara köpa in en film. Det behövs rättigheter för att få använda film i offentliga miljöer. Detta gör att kostnaderna blir höga för varje program som de köper in. För att låna måste man vara ansluten till en AV-mediacentral via avtal. Skolan betalar en fast årsavgift och får sedan låna hur mycket som helst. Om man vill veta vad som gäller för sitt närmaste kontor kan man gå in på deras hemsida (<http://www.avmediaskane.se>). Vi bifogar en lista över de kontor som finns i Skåne, se bilaga 2, eftersom högskolan ligger i Skåne.

Skolbandningsavtalet är ett avtal som AV-mediacentralerna har möjlighet att teckna med Copyswede. Avtalet ger centralerna möjlighet att spela in ett visst utbud av program i TV1, TV2, TV4, samt radions utbud. AV-media i Skåne har valt att inte vara med. Skolan kan själv välja att teckna ett avtal med Copyswede, för att få tillgång till material som AV-media inte har. Copyswede är en samarbetsorganisation som behandlar upphovsrätt. De verkar för att upphovsmän ska få ekonomisk ersättning när deras verk används (<http://www.copyswede.se>).

3.2 UR – Sveriges Utbildningsradio

UR är den största enskilda aktören inom det svenska utbildningsområdet. De sänder tv-

program och radio, säljer böcker och andra förlagsprodukter. På URs hemsida på Internet kan man bl.a. hämta hem en del material, så som lärarhandledningar och elevhäften. URs verksamhet finansieras av alla som betalar sin TV-avgift. Detta bidrar till att UR förblir oberoende av kommersiella intressen och statlig inblandning. På UR arbetar två språkvårdare för att förbättra och utveckla språkbruket i programmen. Deras paroll är: *Vi lär inte för skolan utan för livet*. UR strävar efter att underlätta och väcka lusten att lära för alla ålderskategorier. Om du köper program från UR, kan du välja om du vill köpa dem för enskilt bruk eller för institutionell visning, d.v.s. undervisningsbruk. Väljer man undervisningsbruk får man använda programmen inom undervisningsverksamhet, även om upphovsrätten reserveras till UR. Man får alltså inte kopiera innehållet och sprida det vidare (<http://www.ur.se>).

3.3 SLI – Svenska läromedel på Internet

SLI AB driver en plattform på Internet som används av lärare, läromedelssamordnare, AV-media, förlag och filmdistributörer, för att ge information om vilka läromedel som finns. För att lärare ska få ett bra beslutsunderlag när det gäller att köpa och låna läromedel, fungerar SLI som en tjänst där alla parter kan utbyta information med varandra (<http://www.sli.se>).

AV-media och läromedelssamordnare kan prenumerera på denna information, för att kunna förse lärare och utbildare med uppdaterad information. SLI arbetar för att effektivisera kommunikationen mellan dessa parter. Lärare kan själva registrera sig som medlemmar på deras hemsida på Internet (a.a.).

3.4 Skolbio

En filmupplevelse inspirerar till samtal och lockar till fortsatt kunskapssökande. En film kan till viss del levandegöra historien och eleverna kan skapa identifikation med människor från andra länder och andra tider. Idag är skolbio en uppskattad aktivitet i många kommuner i Sverige. Skolbio verkar för att elever med sina lärare ska kunna gå på bio och se film under skoltid. Filmerna kan elever och lärare sedan diskutera och analysera i skolan. År 1995 började Svenska Filminstitutet och Folkets Hus Riksorganisation tillsammans bedriva en kampanj för skolbio med film- och biografbranschen i Sverige. De vill väcka intresset för film som konststart och massmedium. Under läsåret 2002-2003 bedrevs skolbio i 60% av Sveriges 290 kommuner (<http://www.sfi.se/sfi/smpage.fwx?page=2685>).

Lannvik Duregård har dessutom intervjuat Viklund. Viklund menar att idag har många elever sett mycket film och kan mycket om filmens uttrycksmedel. Därför gäller det för läraren att öppet prata och diskutera filmupplevelser, istället för att föra katederundervisning om filmkunskap. Det gäller att använda elevernas filmintresse för djupare diskussioner. Tillsammans med eleverna kan man prata om den världsbild som visas i filmerna och granska den kritiskt. I en artikel om skolbio säger Klas Viklund, som är ansvarig för skolbio, att alla lärare är mediepedagoger. Viklund menar att inget ämne har huvudansvaret för media. Det är alla lärares gemensamma ansvar (Lannvik Duregård, 2004).

Utbildningen i ämnet svenska syftar till att ge eleverna möjligheter att använda och utveckla sin förmåga att tala, lyssna, se, läsa och skriva samt att uppleva och lära av skönlitteratur, film och teater. Språkförmågan har stor betydelse för allt arbete i skolan och för elevernas fortsatta liv och verksamhet. Därför är ett av skolans viktigaste uppdrag att skapa goda möjligheter för elevernas språkutveckling. Ämnet skall ge läs-, film- och teaterupplevelser och tillfällen att utbyta erfarenheter kring dessa (Skolverkets kursplan för svenska, s. 96).

3.5 Upphovsrätt

Upphovsrättslagen, SFS nr: 1960: 729, ger bl.a. regissörer och skådespelare, samt sändande företag ensamrätt att förfoga över radio- och televisionsutsändningar som har sänts. Upphovsrätten gäller i alla sammanhang, både i undervisningssyfte och i andra offentliga miljöer. Upphovsrätten uppkommer automatiskt till ett verk. När det gäller avgiftsbelagda kanaler bör man kontrollera med bolaget som sänder programmet om det får visas i klassen. Man kan alltså inte ta med sig en köpfilm hemifrån eller hyra en film i videobutiken för att visa i klassen. Upphovsrätten sätter klara begränsningar för film- och TV- visning i klassrummet (Upphovsrätt, justitiedepartementet).

Upphovsrättens utveckling är starkt knuten till den allmänna ekonomiska och teknologiska utvecklingen. På senare tid har ny informationsteknologi, främst digitalteknologin, fått ett betydande genomslag på upphovsrätten. Man har i många länder försökt anpassa sina lagar till vad den nya teknologin kräver. Även internationell handelspolitik påverkar de nationella upphovsrättslagarna. Piratkopiering är ett betydande problem i många länder, bl.a. därför att ny teknologi gör sådan olovlig kopiering lättare och billigare. Många länder har därför höjt straffen för piratkopiering och ökat möjligheterna till ingripanden från tullmyndigheternas sida mot import (a.a.).

Visning utanför det tillåtna rättighetsområdet är ett brott mot upphovsrättslagen. Det kan leda till rättsliga åtgärder. Det vanligaste är skadestånd, men man kan även få fängelse. Brottet anses allvarligare om det begås i vinstsyfte. När man visar film/tv-program inom organiserade grupper t. ex. skolor hamnar detta under licensområdet, institutionell visning. All videofilm som kommer från AV-media är avsedd för institutionell visning inom skola och utbildning. Generellt får man lyssna och titta på radio- och tv-sändningar som sänds direkt. All bandning är däremot otillåten, om man inte har ett separat avtal med programmets producent (a.a.).

Vi har undersökt om det finns någon som blivit fälld för att ha visat otillåtet material i skolan. Vi tog kontakt med Copyswede. De hade hört ett rykt om att någon blivit fälld i en kommun. Vi ringde till den AV-mediacentral som den kommunen tillhör. De dementerade uppgiften. Vi tog även kontakt med Justitiedepartementet. Tjänstemannen som arbetar med dessa frågor kunde inte erinra sig om något sådant fall i hela Sverige (telefonsamtal med Annika Malm, 2005).

4. Metod och etiska överväganden

Vår undersökning baseras på enkätfrågor (se bilaga 1). Vi använder en del öppna frågor, för att undersökningen även ska få en kvalitativ dimension. Lärarna kunde svara när de hade tid och förhoppningsvis fick vi på det sättet in fler svar, än om vi hade intervjuat dem en och en. Våra frågor var öppna, vilket gav respondenterna tillfälle att uttrycka sig fritt. Genom att vi använde oss av enkäter gav vi alla en chans att komma till tals, vi valde inte bara de som vi trodde skulle komma med ”rätt” svar. Det bör påpekas att slutsatserna har en begränsad giltighet. Vi har följt råden från Vetenskapsrådets, *Forskningsetiska principer* (2002). Där står att man skall informera de som är med i en undersökning om vilken uppgift de har i projektet och vad projektet handlar om. Vidare ska det också vara frivilligt att delta och deltagarnas identitet skall förbli anonym. Vi har även informerat deltagarna om var de kan läsa det färdiga examensarbetet, som enkäten ingår i. Även författaren Tim May nämner i boken, *Samhällsvetenskaplig forskning* (2001), att personer som ingår i en undersökning skall underrättas om vad den går ut på och ge sitt samtycke till att delta. Vi anser att vi uppfyller dessa rekommendationer.

Man kan inte förtydliga enkäten i efterhand för de som svarade. Detta märkte vi då vissa enkätsvar var svåra att tyda och en del respondenter inte svarade på frågan som ställdes, utan på något annat. Vilket var till nackdel för vår undersökning. T.ex. på fråga nummer fem och nummer sex hade det hjälpt om vi hade formulerat frågorna på ett tydligare sätt, för att få svar på det vi egentligen menade. Vi ville undersöka om lärarna hade sett några positiva/negativa effekter vid själva inläringen, då film/tv-program används som komplement till annat material. Hur tolkar man orden några, ett fåtal, ibland o.s.v. på ett så korrekt sätt som möjligt? Det är våra antaganden som har fått gälla för dessa ord.

4.1 Genomförande och bearbetning

Vi delade ut enkäter till lärare ute på fältet, både på stora och små skolor. Där presenterade vi vårt arbete för rektorerna, som gav sitt medgivande till att delta i undersökningen. Enkäten bygger på våra frågeställningar (se 1.4). Lärarna hade möjlighet att svara på enkäten under ett par veckor och den samlades sedan in. Vi sammanställde alla svar, fråga för fråga i en lista. Då fick vi ibland läsa mellan raderna för att se om lärarna ville säga något utöver vad de

svarat i enkäten. Därefter försökte vi hitta mönster bland svaren och skrev in dessa i den empiriska delen, där vi analyserade varje fråga var för sig. Vi försökte även att dra slutsatser utifrån de svar vi fick in (se 6). Allt detta redovisas i den empiriska delen (se 5). Enkäten återfinns som bilaga 1. Alla som svarade på enkäten är naturligtvis anonyma i undersökningen. Antalet enkäter vi delade ut, 80 stycken, var relaterat till den tid som vi hade till vårt förfogande.

5. Empirisk del – enkätundersökning

Vårt syfte är att utgå utifrån ett lärarperspektiv. Vi delade därför ut 80 stycken enkäter till yrkesverksamma lärare. Vi fick tillbaka 40 stycken enkäter. De lärare som inte svarade kan ha haft många olika skäl till detta. De kan ha trott att de inte hade något att tillföra, de kände sig inte lockade av ämnet, de hade inte tid eller hade kanske nyligen svarat på många andra enkäter. Eftersom våra frågor är öppna, gjorde vi en kvalitativ analys av enkätsvaren. Vi har försökt att tolka dem så sakligt och noggrant vi kan. Ingen kan vara helt objektiv och vi är därmed medvetna om att detta styr våra analyser och slutsatser. Vi är medvetna om att våra tidigare erfarenheter och värderingar har haft betydelse när vi analyserat enkäterna. I efterhand ser vi att bland de lärare som deltog i undersökningen har majoriteten jobbat ganska länge, men även svar från lärare med enbart några års erfarenhet har inkommit. Vi delade ut enkäten till lärare på varierande stadier, men det var främst högstadielärare som svarade. Det hade varit intressant att även få ta del av vad lärare från de yngre årskurserna ansåg. Nedan kommer frågorna på enkäten, samt svar och analys till varje fråga.

5.1 Vad har du för inställning till att använda film/tv-program i undervisningen?

Hälften av lärarna använde ordet positiv när de besvarade frågan. Andra hälften valde andra ”positiva” ord. Cirka en fjärdedel av lärarna ansåg att film/tv-program var ett bra komplement till det skrivna ordet. Två av lärarna ansåg att det var bra att eleverna fick använda flera sinnen samtidigt, både synen och hörseln. Tre av lärarna påpekade att det är viktigt med för- och efterarbete, samt att det finns en pedagogisk tanke bakom. Någon lärare nämnde att film/tv-program är ett bra sätt att starta ett projekt/tema på. Några andra åsikter som framkom var att film/tv-program kan: ses som faktasökning, vara ett stimulerande lärande, vara bra som omväxling och förklara på ett annorlunda sätt. Några reflektioner från lärarna var att det behövs ett bra utbud, det får aldrig bara vara ett tidsfördriv och film/tv-program åskådliggör och förstärker det lästa. Två av lärarna påpekade att film är viktigt i svenskundervisningen, i och med att det står med i läroplanen för svenska. En lärare ansåg att det hade underlättat om det hade varit fri visningsrätt på skolor i undervisningssyfte. En annan av lärarna ansåg dock att man inte ska använda sig av film/tv-program för ofta i undervisningen.

5.1.1 Analys av fråga nr. 1

Genom vår enkätundersökning kom vi fram till att även om lärarna använde olika ord, så kunde vi tolka att alla lärare var positiva till användandet av film/tv-program i undervisningen. Då lärarna skrev att de ser film/tv-program som ett komplement, ser vi att de får ytterligare en källa till kunskap att ge till eleverna och att det även kan förstärka det eleven tidigare har läst. Om lärarna är positiva till att använda sig av film/tv-program, gör detta att eleverna får fler synvinklar och förklaringar på samma sak. T.ex. om man beskriver ett träd. Då blir beskrivningen olika beroende på vilken sida av trädet man står, även om det är samma träd. På så sätt lär sig eleverna att man kan beskriva en sak på många olika sätt. Eleverna får fler infallsvinklar om de får tillgång till film/tv-program, än om de bara använder sig av texter. Det blir också en variation i undervisningen, vilket gör att man tillgodoser fler elevers inlärningsbehov. Lärare har mycket mer material att välja på om man använder sig av film/tv-program i undervisningen. Film/tv-program gynnar elever som lättare tar till sig kunskap audiovisuellt. De får då använda sig av fler sinnen. En lärare tyckte att det stimulerar lärandet. Vi anser att det är en självklarhet att man gör någon form av för och/eller efterarbete av det man använder. Annars riskerar man att det bara blir tidsfördriv. Några av lärarna nämnde detta i enkätsvaren. Enligt efter vad vi har sett, tror vi att det är vanligt att lärare använder sig av film/tv-program just som en introduktion till nya teman. Några av lärarna skrev att det är viktigt att använda film och tv-program i undervisningen. Skolverkets kursplan nämner film som ett sätt att öppna nya världar och därigenom få nya erfarenheter och upplevelser. Det är dessutom ett av kursplanens mål som skall vara uppfyllt i slutet av årskurs nio. ”Eleven skall kunna ta del av, reflektera över och värdera innehåll och uttrycksmedel i bild, film och teater” (s. 100). Vi håller med om att det hade underlättat för skolor om det hade varit fri visningsrätt i undervisningssyfte i grundskolan.

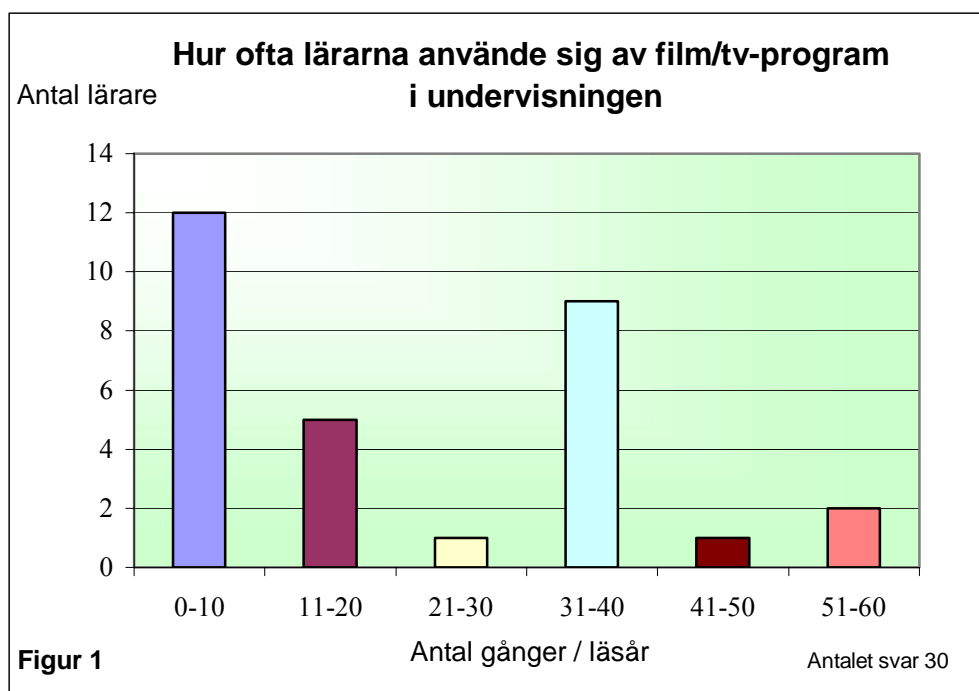
5.2 Hur ofta använder du film/tv-program i undervisningen?

Några lärare använde sig av film/tv-program ett par gånger i veckan, medan andra endast använde det ett par gånger per läsår. En fjärdedel av svaren är ej med i diagrammet, eftersom vi inte kunde utläsa några svar på dessa enkäter som gick att behandla i ett diagram. (Se figur 1, efter analysen av fråga nr. 2).

5.2.1 Analys av fråga nr. 2

Trots att alla lärare var positiva, var det ganska stor skillnad i hur ofta de använde sig av

film/tv-program i sin undervisning. Några lärare verkade använda film/tv-program regelbundet i sin undervisning. Detta kan bero på olika faktorer, t.ex. dåliga kunskaper om vad som finns att visa, en ekonomisk fråga eller dålig teknisk utrustning. Det kan också bero på skolans tradition och lärarens egna åsikter. Om det finns någon lärare som är entusiastisk för film/tv-program, kan den ofta inspirera övriga lärare på skolan och se till att möjligheterna till att förverkliga det skaffas fram. En av lärarna svarade att hon ville använda sig av film/tv-program oftare än hon gjorde. En annan lärare svarade att hon använde film/tv-program när det passar in i undervisningen. Antingen kan det bero på tidsbrist, eller så hittade läraren inte något passande till vad de läste för tillfället. Läraren behöver inte alltid använda ett helt program. Det kan räcka med korta sekvenser som en av lärarna skrev. Lärarna vill kanske använda sig mer av film/tv-program i undervisningen men vet inte hur de ska göra. I intervjun med Koppfeldt framkommer det i boken, *Medieresor om medier för pedagoger*, att de flesta lärare har de kunskaper som krävs, men vet inte riktigt hur de ska gå vidare.

5.3 Vilken typ av film/tv-program använder du? Ge exempel.

Flertalet av lärarna använde faktaprogram. Dessa handlade om djur, natur, hälsa, historia, reseskildringar, länder, religion, matlagning, ANT (alkohol, narkotika och tobak), fysik, kemi, biologi och samhällskunskap. Några använde spelfilmer, exempelvis *Gladiator* och *Flugornas herre*. Ett fåtal använde dokumentärer. En av lärarna använde debattprogram. Några visade

nyheter som *Lilla Löpsedeln* och *Lilla Aktuellt*. Flera använde språkprogram, främst i engelska, men även i tyska och spanska. En av lärarna visade bildband.

5.3.1 Analys av fråga nr. 3

Att flertalet av lärarna använde sig av faktaprogram kan bero på att det är det som är lättast att få tag på och att det finns ett brett utbud av dem. Det finns dessutom faktaprogram för alla årskurser. Att lärarna främst valde att visa faktaprogram, visade att lärarna såg dem som en större källa till kunskap än spelfilm. Spelfilmer ses kanske inte som lika ”bra” för eleverna, utan mer som underhållning. Faktaprogram ses däremot mer som ett komplement till traditionell undervisning. Spelfilmer är ofta ganska långa, vilket kanske gör att många lärare låter bli att visa spelfilm. Det tar för mycket tid av undervisningen. Vi anser dock att man inte behöver visa en hel film, utan att det räcker med en bit av filmen. Detta anser även författaren Lönnberg. En film behöver inte vara sann. Man kan låta eleverna avgöra vad de tror är sant och vad som är falskt i filmen, med utgångspunkt från vad de har läst, sett och hört innan. Lärarna känner kanske även att det är svårt att använda sig av film eftersom man inte riktigt känner att man kan lita på källan. Det gäller ju att vara källkritisk! Debattprogram används med fördel på gymnasiet. Eftersom vi inte har några enkätsvar från gymnasielärare har vi endast fått en lärare som använder sig av det. Debattprogram är ofta riktade till vuxna. *Lilla Löpsedeln* och *Lilla Aktuellt* vänder sig däremot till de yngre årskurserna. Flera lärare använde språkprogram, främst i engelska, men även i tyska och spanska. Vi tycker att det är bra att lärarna tidigt använder språkprogram för eleverna så att de får höra språket uttalas av flera människor och inte enbart av läraren. Det ger en ökad förståelse för språket och det blir lättare att lära sig språk om man börjar tidigt. Lönnberg framhåller att man med fördel kan använda film och tv-program i språkämnena. Då tränas både läs- och hörförståelsen (Lannvik Duregård, 2004). Edlund menar också att barnens språkutveckling tränas (Edlund, 1986). Att en av lärarna visade bildband visar att även äldre teknik används.

5.4 Varifrån hämtar du det du använder t.ex. från AV-media, URs katalog m.m?

De flesta av lärarna använde sig av filmer och tv-program från AV-media och URs utbud. Någon enstaka lärare hade ej tillgång till material från AV-media, på grund av att avtal saknades i kommunen. En av lärarna köpte in språkprogram från Bonniers. Några av lärarna fick sitt material från privata företag inom kommunen. En av lärarna skrev att de ibland går på

bio med klassen. Några använde sig av inköpt material som tillhör skolan. Några använde sig av egna inspelade program från TV. Två lärare använde direktsända program från TV.

5.4.1 Analys av fråga nr. 4

De lärare som använde AV-media tyckte att det fungerade bra, vilket vi kunde utläsa av enkätsvaren. Det framkom också att det finns kommuner som inte är anslutna till en AV-mediacentral. Det är alltid ett prioriteringsval vad man lägger sina pengar på. Några av lärarna använde privata inspelningar, trots att de var medvetna om att det är förbjudet enligt lagen. Att visa direktsända program som två lärare gjorde är däremot tillåtet. Det är inte så konstigt att flera använde sig av privata inspelningar, eftersom det är det lättaste och billigaste sättet. För en del lärare är det kanske enbart en fråga om att slippa lägga ner tid på att få tag i filmer och tv-program. I och med att vi lever i ett kommunikationssamhälle har utbudet av information ökat. Vi måste därför vara uppmärksamma på vilken information vi använder. Källan bakom informationen säger oss till viss del hur pålitlig den är. Detta kan vara svårt att veta om man hämtar information från t.ex. Internet och TV. Här är AV-media till god hjälp, då de har granskat programmen och källan innan de lånar ut dem. Programmen som de lånar ut är pedagogiskt utformade och tillåtna att visa. Det var endast en lärare som gick på bio med sina elever. Vi undrar då om de kommuner som vi delat ut enkäter till inte haft något bidrag från Svenska Filminstitutet för att gå på skolbio? Det kanske var för svårt för klassen att ta sig till en biograf som visar skolfilm? Det blir då en ekonomisk fråga. Eller ansåg lärarna att ”gå på bio” inte är något man gör på skoltid?

5.5 Ser du några positiva effekter av att använda dig av film/tv-program i undervisningen? I så fall vilka?

De flesta svarade att film/tv-program ger variation i undervisningen och att samma sak kan ses utifrån olika synvinklar. De nämnde ord som komplement, omväxling, förstärkning av ämnet, ytterligare en källa till kunskap, befästa inlästa kunskaper, konkretisera och att det förtydligar. Några av lärarna såg det som ytterligare ett hjälpmedel i undervisningen. Ett par av lärarna nämnde att det gynnar elever som är audiovisuella. Lärarna skrev att man lär sig genom flera sinnen. Någon lärare svarade att film/tv-program fungerar bra som underlag för diskussioner. Film och tv-program kan även provocera och skapa debatt i klassrummet, ansåg någon lärare. En lärare tyckte att det är ett bra sätt att ”smyga in” glosor på ett roligt sätt i ett verkligt sammanhang. Ett par lärare skrev att film/tv-program är bra introduktion till ett tema.

Några av lärarna svarade att eleverna blir mer omvärldsorienterade om läraren använder film/tv-program i undervisningen. En lärare påpekade att det är viktigt att använda bildspråket. En annan lärare skrev att eleverna tycker att uppgifter blir roligare om de kopplas till film.

5.5.1 Analys av fråga nr. 5

Vi fick många olika svar när det gäller hur lärarna ser positiva effekter av att använda film/tv-program i undervisningen. Svaren visar att lärarna var positiva, men de hade olika tankar om vad som är positiva effekter. Det är kanske inte konstigt att barn är audiovisuella eftersom de flesta har tittat på TV sedan de var väldigt små. De är därigenom vana vid detta medium. Några kanske minns bättre vad de sett, än vad de bara har hört eller läst. Vi håller med om att film/tv-program är bra utgångspunkter för diskussioner och debatter. Det är då viktigt att klassrumsklimatet är tillåtande så att alla vågar yttra sig. Vi tycker även att film/tv-program är ett bra sätt att få in andra språk i ett naturligt sammanhang. Det visar eleverna att det finns en verklighet bakom alla glosor och att man kan ha nytta av dem i verkliga situationer. Vidare håller vi även med om att film/tv-program är ett lämpligt sätt att starta ett tema på. Det fångar elevernas intresse och gör det lättare för dem att hänga med på resten av undervisningen. Film/tv-program gör det lättare att vidga elevernas bild av omvärlden. Det är enkelt i filmens värld att förflytta sig till vilken världsdelen som helst och när som helst. Genom att titta på film/tv-program får eleverna också oftast även en ljudupplevelse, t.ex. av djuren i regnskogen. I naturfilmer kan man komma ”nära” djur i deras naturliga miljö. Det är viktigt att använda sig av bildspråket i undervisningen. Enligt läroplanen är det ett av målen att sträva mot: ”...bli medveten om bilden som språk och dess roll och användning i skilda sammanhang och kulturer...” (Grundskolan kursplaner och betygskriterier 2000, 2002, s. 9). Film/tv-program kan göra vardagliga saker roliga som t.ex. sopsortering som en av lärarna skrev. Att eleverna tycker att det är roligt med film, kanske beror på att de inte får ta del av film så ofta i undervisningen. Eleverna upplever kanske fortfarande film och tv-program som något ”förbjudet” i skolans värld.

5.6 Ser du några negativa effekter av att använda dig av film/tv-program i undervisningen? I så fall vilka?

Nästan hälften av lärarna svarade att de inte tyckte att det fanns några negativa effekter av att använda sig av film/tv-program i undervisningen. De andra lärarna gav olika reflektioner över

negativa saker med användandet av film/tv-program i undervisningen. En lärare skrev att det är lättare att överskåda en bok. Några kommentarer som lärarna skrev: bearbetning tar tid, svårt att hitta ”filmer” på rätt nivå, elever kan ha svårt att hänga med om de inte får förklaringar och eleverna får inte bli passiva. Några skrev att de kände sig som lagbrytare. Några andra kommentarer som dök upp var bl.a. svårigheter med teknik och dålig utrustning, det får inte stanna vid underhållning, eleverna koncentrerar sig på fel saker och det får ej ersätta ordinarie undervisning. En lärare nämnde att hon kände att hon tappade kontakten med sina elever och uppfattade därmed inte vilka som inte hängde med i undervisningen. En svarade att det är bättre att gå ut i naturen än att se det på TV. Ett flertal lärare svarade att de besitter kunskaper som är viktiga när det gäller olika undervisningsmetoder, t.ex. medieanvändning. Men de pekar samtidigt på svårigheter att förverkliga dessa på grund av t.ex. ekonomi, tid och tillgång. På fyra av enkäterna fick vi tyvärr inget svar på den här frågan.

5.6.1 Analys av fråga nr. 6

Att en lärare skrev att det är lättare att överskåda en bok, kanske kan bero på att både lärare och elever är mer bekanta med kunskap via text, än kunskap via rörliga bilder. Det kan också ha att göra med böckernas långa tradition som kunskapskälla. Olika medier har både för- och nackdelar. Vi anser att följande kommentarer kan stämma in på både film/tv-program och en text: bearbetning tar tid, svårt att hitta rätt nivå, elever kan ha svårt att hänga med om de inte får förklaringar, eleverna får inte bli passiva. Att bearbeta en text eller något man sett kan ta precis lika lång tid, eftersom där kan vara lika mycket informationen som ska diskuteras och förklaras. Även en text behöver vara på rätt nivå för eleven. Om eleven har svårigheter med att läsa en text kan det vara svårt att ta till sig informationen därifrån. Då kan det vara lättare att ta till sig kunskapen via film/tv-program. Förklaringar behöver ges både till text och till rörliga bilder. Man ska dock inte förbise att en skriven text också har fördelar. Med en bok är det möjligt att snabbt bläddra mellan olika sidor och ha dem uppslagna samtidigt. Det ger en överskådlighet som film inte kan ge.

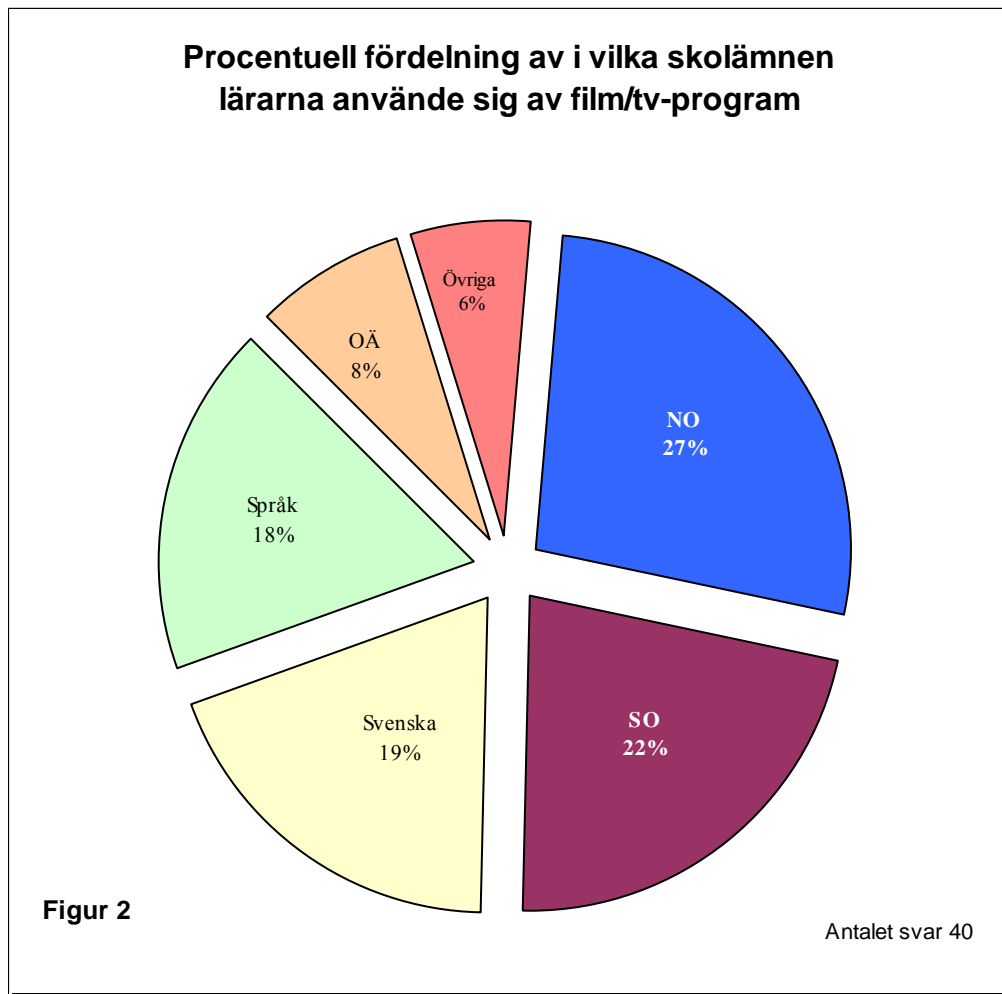
Vi anser att elever även kan bli passiva då de läser en text eller då de lyssnar på läraren. Att lärarna bröt mot lagen då de använde privata inspelningar, kan kanske bero på att lärarna inte var insatta i vilka regler som gäller kring visandet av film/tv-program i undervisningen. De kringgick förhoppningsvis lagen, eftersom de ansåg att de behövde det för att nå målen om ett vidgat textbegrepp, som en lärare skrev. Att teknisk utrustning fattas kan bero på skolans

ekonomi. Om man svarar att film/tv-program inte endast får fungera som underhållning, ser personen fortfarande film/tv-program som nöje och inte som en kunskapskälla. När man läser en text får man skapa sig en inre bild, medan vid rörliga bilder har man mer som kan fånga ens uppmärksamhet. Vi frågar oss vad ordinarie undervisning är. Det kan säkert skifta beroende på vem man frågar. Finns det en rädsla från läraren att hon inte kommer att behövas? När man som lärare står framför klassen är det lättare att se vad eleverna gör, än när man använder film/tv-program. Vi håller med om att det är bättre att gå ut och uppleva miljön, men om det t.ex. handlar om öknen är det inte längre genomförbart. Även Sverige har väldigt skiftande natur. Här kan film/tv-program fylla en betydande funktion. Av de svar vi fick in ansåg sig flera lärare ha de kunskaper som behövdes, men på grund av olika omständigheter hade de svårt att komma igång praktiskt. Även om alla inte skrev detta så tror vi att det kan gälla de flesta lärare.

5.7 I vilka skolämnena använder du dig av film/tv-program?

Vi har valt att dela in SO-ämnena (samhällsorienterande) och NO-ämnena (naturorienterande) enligt *Grundskolan kursplaner och betygskriterier 2000, 2002*. SO-ämnena är följande: geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap. NO-ämnena är följande: biologi, kemi och fysik. Vi har valt att ha OÄ som en egen kategori i diagrammet, eftersom OÄ både innehåller SO- och NO-ämnen.

27% av lärarna svarade att de använde film/tv-program i NO-ämnena. Nästan lika många, 22% av lärarna använde sig av film/tv-program inom SO-ämnena. 19% av lärarna använde det i svenska och nästan lika många använde det i främmande språk, främst engelska. Ett fåtal lärare använde sig av film/tv-program i andra ämnen, så som hemkunskap, bild, musik, etik och empati. (Se diagrammet på nästa sida, figur 2).

5.7.1 Analys av fråga nr. 7

De flesta program visades inom NO-ämnena. Det var nästan lika vanligt att lärare visade program inom SO-ämnena. Detta kan bero på att det finns en hel del pedagogiska program som riktar sig till både SO- och NO-ämnena. Inom språk är det bra att både få höra uttal och språkrätm, vilket gör att det är naturligt att det används. Lärarna använde sig också av otextade språkprogram vilket gör att eleverna måste anstränga sig mer för att förstå. Enligt Skolverkets kursplan är ett av målen som eleven skall sträva mot, att "[...] fördjupa sin förståelse av talad engelska i olika situationer och sammanhang" (Grundskolan kursplaner och betygsriterier 2000, 2002, s.13). Vidare står det i kursplanens bedömning av elever att eleven skall:

I vilken utsträckning eleven vid avlyssning kan följa med i naturligt taltempo och förstå det viktigaste regionala varianterna av engelska är andra delar i bedömningen. I denna förståelse ingår också elevens förmåga att uppfatta skillnader och nyanser i fråga om språkljud, betoning och intonation (a.a., s.16).

5.8 Har du märkt att eleverna lättare tagit till sig kunskap genom att titta på film/tv-program? Ge exempel.

Ingen av lärarna hade gjort någon jämförelse mellan att presentera fakta genom text eller genom rörliga bilder. Alla de svar vi fick in är därmed lärarnas åsikter och tankar. En av lärarna skrev att det är lättare att prata om relationer efter att eleverna sett en film/tv-program. Några lärare skrev att ord och uttryck fastnar lättare. En lärare skrev att eleverna minns bättre då de sett något, än då de bara läst och studerat bilder. Det ger eleverna mer målande beskrivningar av miljöer. Kunskapen fastnar bättre om eleven både får se och höra samtidigt. Någon skrev att eleverna får bättre omvärldskunskaper. En lärare ansåg att eleverna tränas i att berätta ett händelseförlopp. En del saker är svåra att visa i verkligheten, t.ex. flytande kväve. Då kan ett tv-program visa och förklara och eleverna får på så sätt till sig kunskapen. Elever kan lättare relatera till det de har sett när de diskuterar och när de har prov. En lärare hade märkt att eleverna ”fångas” av mediet och har intresset på topp, därför lär de sig mer. En film kompletterar en bok så att lärare och elever har mer att diskutera utifrån och får därigenom ökad kunskap. Läs- och skrivsvaga elever tar lättare till sig kunskap genom att lyssna och titta på film/tv-program. De lyssnar till filmmediet och minns det de har sett och hört. En hade inte märkt någon stor skillnad. En annan hade inte sett några skillnader alls. Någon visste ej. Fyra av lärarna svarade inte alls på den här frågan.

5.8.1 Analys av fråga nr. 8

En lärare menade att det är lättare att diskutera olika problem utifrån ett tv-program, än att prata med utgångspunkt från sig själv. Det är lättare, för då pratar man om någon annan. Vi anser att man bör gå ett steg längre och få eleverna att koppla sitt eget beteende till vad de har sett och diskuterat. Att ord fastnar lättare kan bero på att man får höra dem användas. En bonus för eleverna är att de får med sig ”rätt” uttal av orden. De lärare som undervisade i främmande språk framhöll vikten av att höra språket talas på många olika sätt. Detta är något som författaren Lönnberg håller med om. I en film eller ett tv-program behöver man inte ha någon målande beskrivning av hur det ser ut, utan får det till sig direkt visuellt. I en text däremot får du ingen ”inre bild” av miljön, om det inte finns någon beskrivning av den. Beskrivningen i en text är upp till hur duktig författaren är på att beskriva. Kunskaperna fastnar kanske lättare om man får använda ett sinne till. Några hade märkt att det är bättre att se nyheter direkt på TV:n och svara på nutidsfrågor, än att bara läsa och prata om nyheter och sedan svara på frågorna. Det är många saker som är omöjliga att visa i ett klassrum och då är

film/tv-program enda möjligheten. Eleverna är vana vid det här mediet och därmed har de lätt att relatera till det de ser och hör. Film och tv-program blir en hjälp för de som har svårt för att läsa. Genom att använda sig av film/tv-program kan även dessa elever ha en chans att hänga med. En del lärare visste inte vad de skulle svara på den här frågan. Det kan bero på att det är en svår och stor fråga. Några åsikter som framkom var dock att det behövs en efterföljande diskussion om eleverna skall lära sig något och materialet som tillhör film/tv-programmen är ofta bristfälligt. Lärarna har inte några konkreta exempel på hur eleverna lättare tar till sig kunskap från film/tv-program än från böcker. Det är svårt att veta. Man behöver prova båda sätten för att verkligen kunna jämföra.

Problemet med hur människor lär och vad som är väsentligt att kunna, kan således inte reduceras till en fråga som bara handlar om hur vi fungerar som individer innanför pannbenet, eller till hur den biologiska utrustningen naturen givit oss kan tänkas vara beskaffad. Vi måste också ta med i beräkningen hur vår omgivning ser ut, vilka resurser den erbjuder och vilka krav som ställs (Säljö, 2000, s. 17).

5.9 Hur länge har du arbetat som lärare?

Lärarna som svarat på enkäten har mellan 1,5-41 års yrkeserfarenhet, vilket är en ganska stor spridning. Det är ganska jämt fördelat med hur många år som de har arbetat. Det är dock endast en lärare som arbetat i mer än 35 år.

6. Slutsats

Enligt vår enkätundersökning var alla lärare positivt inställda till att använda sig av film/tv-program i undervisningen. Även om lärarna var positiva, var det en stor spridning i hur ofta de använde film/tv-program. Vi har kommit fram till att det var lärarens egna åsikter och tekniska kunskaper som bestämde hur de använde sig av film/tv-program i undervisningen. Flertalet av lärarna använde sig av faktaprogram och språkprogram. Många lärare använde film/tv-program inom NO-ämnena, tätt följt av SO-ämnena och språkämnen. De flesta av lärarna valde att använda sig av AV-medias utbud. AV-media är en stor resurs för alla som arbetar med utbildning och vill använda sig av film/tv-program, eftersom de endast lånar ut material som får användas enligt lagen.

Film/tv-program gör det möjligt att visa saker som annars skulle vara omöjliga att se, t.ex. astronomi. Film/tv-program gör att man får se/uppleva saker på nära håll. Film/tv-program tillgodoser fler elevers inlärningsbehov, än om läraren bara använder en sorts material. Dessutom är film/tv-program en hjälp för de elever som har svårt för att läsa eller som ännu inte kan. Då flera sinnen användes får eleverna lättare en helhetsbild. Då man läser är det mer fokuserat på elevens förmåga att omsätta ordens betydelse till verklighet. Dessutom får man mer material att använda i sin undervisning, som leder till variation. Utifrån den yrkeserfarenhet som lärarna hade, är våra respondenter representativa.

7. Diskussion

Att lärare använde film/tv-program så olika antal gånger kunde bero på flera faktorer bl.a. om skolan var ansluten till en AV-mediacentral eller ej, vilken utrustning de hade tillgång till på skolan, ekonomin, om lärarna hade svårt att hitta film/tv-program på rätt nivå, lärarna ansåg att andra saker vara viktigare att hinna med, lärarna tyckte att de hade få dåliga kunskaper och lärarnas intresse var en bidragande orsak. Det kan även vara en kombination av flera orsaker. Det var dock flera av lärarna som använde film/tv-program regelbundet. Det underlättar om det finns kollegor på skolan som också är intresserade och kan entusiasmera sina kollegor. Vi håller med Koppfeldt om att lärare ofta har de kunskaper som krävs, men inte alltid vet hur de ska använda dessa praktiskt. Vår undersökningsgrupp vidimerar detta påstående. Kan det vara så att lagstiftningen trots allt är ett hinder, i och med att alla lärare inte använde film/tv-program så ofta? Eftersom alla var positiva kan man undra om alla lärare hade använt sig av film/tv-program oftare, om lagstiftningen varit annorlunda utformad.

Idag är inte alla skolor anslutna till en AV-mediacentral. Detta borde vara en självklarhet, eftersom alla elever bör ha samma förutsättningar till kunskap, oberoende vilken skola de går på. Det ska inte spela någon roll om man bor i Umeå eller i Lund. Vi anser att alla elever ska ha rätt till samma utbud och variation i undervisningen.

I skolan förväntas alla aktiviteter generera lärande. Därför är det säkert vanligt att lärare använder sig av redan erkända sätt att inhämta kunskap på. De flesta lärare ser säkert texten som den första kunskapskällan. Dessutom finns det alltid ett antal exemplar av läroböcker ute på skolorna, vilket gör att det blir lättare att hitta samma information till alla elever. Däremot är det tvärtom när det gäller skönlitterära böcker. Då är det lättare att få tag i en film, än att låna ihop en klassuppsättning med böcker. Det är ganska naturligt att spelfilm ses som underhållning, det är ju därför du själv väljer att se en spelfilm. Du förknippar det med nöje och en stunds avkoppling. Av de som svarade på enkäten var det bara en som gick på skolbio med sina elever. Detta är lite konstigt med tanke på att flera av enkäterna lämnades ut i några större städer, där det finns flera biografer.

Vi lämnade ut enkäten till årskurserna 0-9, men vi fick tillbaka flest svar från de som arbetade i årskurserna 7-9. Resultatet var det samma på alla skolor. Vi undrade lite varför det var så

här. Anledningarna kan vara många, t.ex. ansåg kanske just de lärarna att de hade något att tillföra. Film/tv-program användes nästa lika mycket i NO- och SO-ämnena. När vi räknade ihop språken, svenska och främmande språk, får dessa en klar majoritet. (Se figur 2, s. 32.)

Vi fick inga direkta svar om lärarna hade sett några skillnader mellan undervisning med text som kunskapskälla och samma undervisning kompletterad med film/tv-program. Det skulle behövas forskning som visar positiva och/eller negativa effekter, för att få igång en diskussion ute på skolorna. De flesta lärare använder sig idag av väl beprövade metoder som de vet fungerar och anses vara bra kunskapskällor. Till slut är det alltid lärarens kunskaper och intressen som avgör vilka delar som får störst utrymme i undervisningen.

Film/tv-program kan skapa möten mellan människor. Har man sett samma film/tv-program har man alltid något att diskutera. Dessa diskussioner kan leda fram till ökad förståelse och tolerans för människor som tillhör en annan kultur. Då ser man att alla människor har samma grundläggande behov. När vi vet en del om andra människors kulturer blir de inte så skrämmande och ”farliga”. Rädslan och obehaget kommer ofta från det okända. Här kan film/tv-program fylla en viktig funktion.

Intressant vore att se en jämförande studie, där en grupp enbart får läsa texter och en andra grupp får både se film/tv-program och läsa texter med samma innehåll. Kommer grupperna att ha samma kunskaper? Det blir dock en ny undersökning. Idéer till vidare undersökningar skulle kunna vara: Hade man fått andra resultat om man hade delat upp undersökningen på de olika stadierna? Skiljer det mellan större och mindre städer, norra och södra Sverige? Är det skillnad på nyutexaminerade lärares inställning och på de lärares inställning som varit yrkesverksamma en längre tid? Är film/tv-program ett bra hjälpmedel för elever med annat modersmål än svenska?

8. Sammanfattning

Författarna till den undersökta litteraturen hade en positiv inställning till att använda sig av olika film/tv-program i undervisningen. De ansåg att man ständigt får tillgång till nytt underlag och att det är bra att en sak skildras från olika perspektiv. Vidare ansåg de att man ska ta hänsyn till elevernas intresse för medievärlden och inte avskilja medierna från skolans värld. Det är också viktigt att ha en inblick i vad som visas, för att förstå vad eleverna pratar om. Det ger en inblick i hur elevernas vardag utanför skolan ser ut. Det sägs ju idag att man skall bygga på varje individs erfarenheter och kunskaper som de bär med sig.

Det vi kom fram till i den empiriska delen var att lärarnas svar stämde bra överens med vad författarna hade skrivit. Lärarna som svarade var positiva till att använda sig av film/tv-program i undervisningen, oavsett hur ofta de använde det. De använde mest olika faktaprogram, både i SO-ämnena och NO-ämnena, inom t.ex. historia och biologi. Även språkprogram användes ofta. Dessutom tyckte de att du som lärare får mer läromedel att välja bland. Lärarna ansåg att det ger en variation i undervisningen och ger de elever som är audiovisuellt begåvade en extra dimension. När man använder sig av media blir undervisningen intressant och skapar engagemang och lust till lärande.

Så länge du håller dig till AV-medias och URs utbud behöver du inte oroa dig för att begå några lagbrott. Om du vill använda annat material, måste du kontrollera vad som gäller angående upphovsrätten och/eller speciella avtal, som kan finnas på den skola där du jobbar. Ett annat sätt att undgå lagbrott är att ta med eleverna på skolbio. Som lärare måste du bestämma vad du vill uppnå med att använda film/tv-program i undervisningen. Det kan ha en central roll i ämnet/temat. Man kan också välja att använda film/tv-program som introduktion eller ge ett sammanhang. Vidare kan det utgöra underlag för diskussioner, arbetsuppgifter och rollspel. Man kan även låta film/tv-program vara ett stöd eller en påminnelse inför nästa steg i ämnet/temat.

Barns intresse för film/tv-program är något som vi anser att man ska ta fasta på och utveckla. De flesta har möjlighet att titta på rörliga bilder dygnet runt. Det finns TV, video, film, datorer, Internet, TV- och dataspel m.m. Tekniken har gjort enorma framsteg på kort tid och uppfinningsrikedomen är stor. Numera kan vi även se rörliga bilder i vår mobiltelefon. Idag är

det ingen brist på information. Det handlar mer om att kunna sovra bland den information som finns och skapa ett kritiskt förhållningssätt till allt vi ser och hör. ”Att lyssna när någon annan håller monolog gick an när boken var en bristvara och informationen svårtillgänglig på annat sätt, men den tiden är förbi i mediesamhället” (Säljö, 2000, s. 239).

Vi anser att en bra lärare har ett brett register av arbetssätt som hon anpassar till varje situation. Det gäller som lärare att våga använda nya medier och inte vara rädd för att misslyckas. Du kan få så mycket tillbaka. Vi håller med Svedner om att det viktiga är att se vilka nya möjligheter som nya medier ger.

Referenser

- Andersson, L-G., Persson, M. & Thavenius, J. (1999) *Skolan och de kulturella förändringarna*. Lund: Studentlitteratur.
- Bjar, L. & Liberg, C. [red.] (2003) *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur.
- Danielsson, A. (1997) *Arbeta med media i skola och förskola*. Hässelby: Runa Förlag AB
- Dysthe, O. (1996) *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Edlund, E. (1986) *Skolan och de rörliga bilderna*. Stockholm: Liber Utbildningsförlaget.
- Ladberg, G. (2000) *Skolans språk och barnets – att undervisa barn från språkliga minoriteter*. Lund: Studentlitteratur.
- Lpo 94 (1994) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Malmström, S. & Györki, I. & Sjögren, P. (1991) *Bonniers lexikons ordbok*. Stockholm: Bonnier Lexikon AB.
- May, T. (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Nationalencyklopedin* (2000) CD-ROM. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB.
- Nordlund, J-E. (1996) *Television och socialisation*. Lund: Studentlitteratur.
- Olson, K. & Boreson, C. (2004) *Medieresor om medier för pedagoger*. Stockholm: Sveriges utbildningsradio i samarbete med Myndigheten för skolutveckling och Svenska filminstitutet.
- Rönnerberg, M. (1997) *TV är bra för barn*. Stockholm: Ekerlid.

SAOL12. (1998) *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket* (12:e uppl.). Nordstedts Ordbok.

Skolverket (2002) *Grundskolan kursplaner och betygskriterier 2000* Stockholm: Skolverket och Fritzes.

Svedner, P-O. (1999) *Svenskämnet & svenskundervisningen – närbilder och helhetsperspektiv*. Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB.

Svenska språknämnden. (2000) *Svenska skrivregler*. Stockholm: Liber AB.

Säljö, R. (2000) *Lärande i praktiken*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Vetenskapliga rådet. (2002) *Forskningsetiska principer*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wall, J. (1990) *Massmediekunskap – något för skolan?* Stockholm: Institutet för massmediestudier.

Werner, A. (1996) *Barn i TV-åldern*. Lund: Studentlitteratur.

Artiklar

Lannvik Duregård, M. (2004) *Lärarnas tidning* nr 2 ”Mer TV åt lärarna!”. s. 23-24.

Lannvik Duregård, M. (2004) *Lärarnas tidning* nr 2 ”Mediepedagoger peppar lärarna”. s.26-27.

Lannvik Duregård, M. (2004) *Lärarnas tidning* nr 2 ”Det finns en filmsnutt för varje lektion”. s. 26-27.

Lannvik Duregård, M. (2004) *Lärarnas tidning* nr 2 ”Vi vill ge en energikick”. s. 26-27.

Viklund, K. (1993) *Film och TV* nr 1 ”Ge utrymme för elevernas erfarenheter och intressen!”. s.34-35.

Otryckt material

Malm, A. 2005, telefonnummer: 040-6616754

Internetadresser

<http://www.avmediaskane.se> 28-10-04 (AV-Media Skåne)

<http://www.copyswede.se> 12-11-04 (Copyswede)

http://www.eref.se/se-admin/vrleb_question_patron.asp?virtual_desk_id=43 (Fråga biblioteket)

<http://www.regeringen.se/sb/d/1476> 09-05-05 (Justitiedepartementet)

<http://nationalencyklopedin.se>

<http://www.sfi.se/sfi/smpage.fwx?page=2685> 28-10-04 (Skolbio)

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0405&infotyp=23&skolform=11&id=3869&extrald=2087> 09-11-04 (Skolverkets kursplaner)

http://www.sli.se/p_om_sli.asp 28-10-04 (Svenska läromedel på Internet)

<http://riksdagen.se/debatt> 09-05-05 (Sveriges riksdag)

<http://svt.se> 17-11-04 (SVT)

<http://www.skolutveckling.se/skolnet/kolla/upphovsratt/index.html> 28-10-04 (Upphovsrätt)

<http://www.ur.se> 21-10-04 (UR)

Enkät till lärare

Vi, Martina Winqvist och Linda Nilsson, ska skriva en C-uppsats under vår sista termin på lärarutbildningen i Kristianstad. Vi har valt att forska om hur TV kan användas i undervisningssyfte.

Naturligtvis kommer alla uppgifter i arbetet att förbli anonyma, men vi är tacksamma om Du vill svara så att vi får in material till vår uppsats. Om Du är intresserad av att läsa vår färdiga uppsats kommer den att finnas på högskolan i Kristianstad. Om raderna inte räcker till får Du gärna använda baksidan av enkäten!

1. Vad har Du för inställning till att använda film/tv-program i undervisningen?

2. Hur ofta använder Du film/tv-program i undervisningen?

3. Vilken typ av film/tv-program använder Du? Ge exempel.

4. Varifrån hämtar Du det Du använder t.ex. från AV-media, URs-katalog m.m.?

5. Ser Du några positiva effekter av att använda dig av film/tv-program i undervisningen? I så fall vilka?

6. Ser Du några negativa effekter av att använda dig av film/tv-program i undervisningen? I så fall vilka?

7. I vilka skolämnen använder Du dig av film/tv-program?

8. Har Du märkt att eleverna lättare tagit till sig kunskap genom att titta på film/tv-program? Ge exempel.

9. Hur länge har Du arbetat som lärare?

**Tack för att Du tog dig tid.
Dina svar är viktiga för oss!**

AV-mediacentraler i Skåne län

<p>AV-centralen Burlövs kommun Box 43 232 21 ARLÖV Tel: 040-43 91 90 E-post: avc.burlov@swipnet.se Internet: www.avc.burlov.se</p>	<p>Pedagogiska centralen Hårds väg 5 213 67 MALMÖ Tel: 040-34 31 13 Fax: 040-22 17 26 E-post: avbest@pub.malmo.se Internet: www.pedc.se</p>
<p>AV-centralen Box 772 251 07 HELSINGBORG Besöksadress Sockerbruksgatan 3 Tel: 042-10 54 74 Fax: 042-10 54 72 E-post: av-centralen@helsingborg.se Internet: skola.helsingborg.se/avcentralen/index.htm</p>	<p>AV-centralen Sjöviksvägen 6 231 83 TRELLEBORG Tel: 0410-73 32 70, 71, 72 Fax: 0410-188 21 E-post: av-centralen@trelleborg.se, sune.tollmar@trelleborg.se Internet: www.trelleborg.se/av</p>
<p>AV-Media Skåne Bäckhagsvägen 13 281 33 HÄSSLEHOLM Tel: 0451-38 85 80 Fax: 0451-893 93 Beställningsadress/e-post: best@avmediaskane.se E-post: kontakt@avmediaskane.se, annika@avmediaskane.se Internet: www.avmediaskane.se</p>	<p>AV-centralen Tobaksgatan 11 271 80 YSTAD Tel: 0411-57 73 11 Fax: 0411-166 24 E-post: av-centralen@ystad.se, lisa.olsson@ystad.se</p>
<p>Pedagogisk Mediacentral S:t Laurentiigatan 1 222 21 LUND Tel: 046-35 71 44 / 42 Fax: 046-14 05 70 E-post: willy.ganslandt@lund.se Internet: www.lund.se/pmc</p>	